

Länsstyrelserna

Dalarna, Norrbotten, Skåne, Stockholm, Västernorrland, Västra Götaland och Östergötland.

Nationella riktlinjer för överförmyndare – förordnade ställföreträdares redovisning

Beslutsdatum 2019-04-25
Diarienummer 18647-2018
ISBN 978-91-7281-906-1

Inledning

En av överförmyndarnas viktigaste tillsynsverktyg är granskningen av den redovisning som ställföreträdare ska lämna till överförmyndaren. Det är av stor vikt att granskningen är rättsligt korrekt och så effektiv som möjligt, för att förhindra rättsliga och ekonomiska förluster för huvudmannen eller barnet.

Förordnade ställföreträdare är alla gode män, förvaltare och förmyndare som företräder en person genom ett beslut från domstol eller överförmyndaren.

Syfte

Syftet med dessa vägledande riktlinjer är att uppnå en mer enhetlig tillämpning av överförmyndarnas granskning av ställföreträdares redovisning.

Riktlinjerna bör tillämpas som utgångspunkt vid överförmyndarnas granskning av redovisningen. Riktlinjerna är inte bindande och heller inte uttömmande.

Definitioner

I riktlinjerna används följande begrepp utifrån nedanstående definitioner.

Överförmyndare

- Överförmyndarnämnd
- Överförmyndare

Förordnad ställföreträdare:

- En god man med förordnande enligt 11 kap. 4 § FB.
- En förvaltare med förordnande enligt 11 kap. 7 § FB.
- En förordnad förmyndare, det vill säga en särskilt förordnad förmyndare eller en medförmyndare.

Förälder

- Legal förmyndare.
- En förälder som är förmyndare till sitt omyndiga barn.

Huvudman

- Vuxen person som har god man enligt 11 kap. 4 § FB eller förvaltare enligt 11 kap 7 § FB.
- Barn som har en förordnad förmyndare.

Barn

- Omyndig - barn under 18 år.
- Synonymt begrepp är underårig.

Prisbasbelopp

- Gällande prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken.

Förkortningar

- FB – föräldrabalken
- JO – Riksdagens ombudsmän (Justitieombudsmannen)

Innehållsförteckning

1. Redovisningsskyldighet	7
1.1. Redovisningsskyldigheten inträder.....	7
1.1.1. Gode män och förvaltare.....	7
1.1.2. Förordnade förmyndare.....	7
1.2. Redovisningsskyldigheten upphör.....	7
1.2.1. När redovisningsskyldigheten upphör.....	7
1.2.2. Beslut om befrielse.....	8
1.2.3. Beslut att fördela ansvaret för förvaltningen.....	8
1.3. Medel som ställföreträdaren inte förvaltar	9
1.3.1. Rättens beslut	9
1.3.2. Förvaltarskap - egendom som inte ingår i förvaltningen	9
1.3.3. Förordnade förmyndare – barnets egen lön m.m.	9
1.3.4. Godmanskap - huvudmannen sköter egendomen själv	10
1.3.5. Särskild förvaltning.....	11
1.3.6. Beslut om utökad redovisning.....	11
2. Krav på förordnade ställföreträdarens löpande räkenskaper	12
2.1. Allmänt om löpande räkenskaper	12
2.2. Hantering av verifikat.....	13
3. Krav på förordnade ställföreträdarens redovisning av sin förvaltning	14
3.1. Förteckning.....	14
3.2. Årsräkning	15
3.3. Sluträkning	15
3.4. Förenklad redovisning	16
4. Krav på överförmyndarens granskning av redovisningen	17
4.1. Generella krav på granskningen	17
4.2. Kontroll av formell behörighet för myndigheten och granskaren	19
4.3. Överförmyndaren kan begära in information	19
4.4. Kontroll av redovisningshandlingarnas underskrifter och form.....	20
4.4.1. Kontroll av att handlingarna är undertecknade på heder och samvete.....	20
4.4.2. Kontroll av att rätt ställföreträdare skrivit under.....	21
4.4.3. Kontroll av att årsräkningen är ifylld med beständig skrift.....	21
4.5. Kontroll av ställföreträdarens uppgifter.....	21
4.5.1. Kontroll av att ställföreträdaren räknat rätt m.m.	21
4.5.2. Kontroll av om ställföreträdaren redovisat ospecificerade utgifter – klumpsummor	22
4.5.3. Bilagor till redovisningsblanketten	22
4.6. Kontroll av ställföreträdarens användning och placering av huvudmannens pengar	23
4.6.1. Kontroll av att konton har överförmyndarspärrens	23
4.6.2. Kontroll av att huvudmannens pengar gått till dennes uppehälle, utbildning och nytta.....	23
4.7. Kontroll av tillgångarnas placering	25

4.8.	Kontroll av att ställföreträdaren inte brutit mot föräldrabalkens regler om samtycke, gåvoförbud m.m.	25
4.8.1.	Kontroll av att det finns samtycke till vissa rättshandlingar	25
4.8.2.	Kontroll av gåvoförbudet	26
4.8.3.	Kontroll av sammanblandning av medel och skuldsättning.....	27
4.9.	Arbetsgivaravgift (när huvudmannen betalar arvodet).....	28
4.10.	Överförmyndarens rättelse av siffror m.m.....	29
4.11.	Anteckning om resultatet av granskning på handlingen.....	29
4.12.	Handläggningstid för granskning	30
4.13.	Överlämning av redovisningshandlingar.....	31
5.	Övriga gode mäns redovisningsskyldighet	32
5.1.	God man för ensamkommande barn.....	32
5.1.1.	Samma regler gäller som för andra förordnade ställföreträdare.....	32
5.1.2.	Behörig överförmyndare	32
5.1.3.	Befrielse från redovisning	32
5.2.	God man enligt 11 kap. 1 § FB.....	33
5.2.1.	Redovisningsskyldighet	33
5.3.	God man enligt 11 kap. 2 § FB.....	34
5.3.1.	Redovisningsskyldighet	34
5.4.	God man enligt 11 kap. 3 § FB.....	34
5.4.1.	Redovisningsskyldighet	34
5.4.2.	Behörig överförmyndare	35
6.	Dödsbon	36
6.1.	Ställföreträdarens förvaltning av ett dödsbo.....	36
6.2.	Redogörelse för skifteshinder.....	36
6.3.	Årsuppgift.....	37
7.	Redovisning av företrädare för dödsboet efter en ställföreträdare	38

1. Redovisningsskyldighet

1.1. Redovisningsskyldigheten inträder

1.1.1. Gode män och förvaltare

Om en ställföreträdare är redovisningsskyldig beror på vilket uppdrag denne fått vid anordnandet av ställföreträdarskapet. Om rätten beslutat att det ingår i ställföreträdarens uppdrag att förvalta en persons tillgångar så innebär det att ställföreträdaren är skyldig att ge in redovisning av sin förvaltning av egendomen, i förteckning, årsräkning och sluträkning. (Se 12 kap. 2 § 1 st. FB.)

1.1.2. Förordnade förmyndare

Om rätten har beslutat att utse en särskilt förordnad vårdnadshavare för ett barn så är huvudregeln att det ingår i uppdraget att även vara barnets förordnade förmyndare. En förordnad förmyndare är därför som huvudregel redovisningsskyldig och underkastad samma bestämmelser som andra förordnade ställföreträdare. Det gäller således strängare bestämmelser för dem än för barnets föräldrar.¹ (Se 12 kap. 1 § 1 st. och 10 kap. 3 § FB.)

1.2. Redovisningsskyldigheten upphör

1.2.1. När redovisningsskyldigheten upphör

I följande situationer upphör redovisningsskyldigheten.

- Huvudmannen har avlidit och ställföreträdarskapet har upphört per automatik.
- Ställföreträdaren har avlidit. (Se mer i avsnitt 7.)
- Barnet har blivit myndigt och förmynderskapet har upphört per automatik.
- Rätten har beslutat att ställföreträdarskapet ska upphöra.
- Rätten har beslutat att delar av huvudmannens egendom inte längre ska omfattas av ställföreträdarens uppdrag att förvalta egendom.
- Överförmyndaren har beslutat att befria en ställföreträdare från skyldigheten att ge in redovisning.
- Överförmyndaren har beslutat att entlediga gode mannen eller förvaltaren från uppdraget.
- Överförmyndaren har beslutat att bara en av flera ställföreträdare fortsättningsvis ska sköta förvaltningen av huvudmannens ekonomi.

¹ Prop. 1993/94: 251 s. 192

1.2.2. Beslut om befrielse

Överförmyndaren kan besluta att befria en ställföreträdare från att ge in årsräkning och sluträkning, om det med hänsyn till ställföreträdarens och huvudmannens förhållanden, tillgångarnas art eller värde eller omständigheterna i övrigt finns särskilda skäl. (Se 14 kap. 19 § FB.)

Ett beslut om befrielse bör i första hand vara aktuellt när tillgångarna inte är av större omfattning. Överförmyndaren ska även sakna anledning att misstänka att ställföreträdaren kommer att förvalta tillgångarna på ett otillfredsställande sätt.²

Om förvaltningen enbart avser fast egendom eller nyttjanderätt till fast egendom (egendom som omfattas av 14 kap. 11 § FB) kan det finnas skäl att befria från redovisning, t.ex. när huvudmannen eller dennes anhöriga bor i den aktuella fastigheten och den inte lämnar någon avkastning.³

Tänk på!

- Det är inte möjligt att befria en ställföreträdare från skyldigheten att ge in en förteckning över huvudmannens tillgångar.
- Om en ställföreträdare befrias från skyldigheten att ge in sluträkning så innebär det, som huvudregel, att ingen överlämning av redovisningshandlingar enligt 16 kap. 8 § FB ska ske.

Länsstyrelsens rekommendation

- Ett beslut om befrielse från redovisningsskyldigheten som gäller tills vidare bör regelbundet omprövas av överförmyndaren.
- Överförmyndaren bör upplysa ställföreträdare som befriats från redovisningsskyldighet att om förutsättningarna förändras måste överförmyndaren informeras.
- En ställföreträdare som inte är skyldig att lämna redovisning bör årligen ge in en redogörelse för sitt uppdrag i övrigt till överförmyndaren.

1.2.3. Beslut att fördela ansvaret för förvaltningen

Den som har uppdraget att förvalta en huvudmans egendom är också den som ska ge in redovisning och skriva under handlingen på heder och samvete. Om en huvudman har flera ställföreträdare och samtliga har uppdrag att förvalta

² Prop. 1993/94:251 s. 267

³ Ibid.

huvudmannens tillgångar så måste alla redovisa förvaltningen och alla måste skriva under handlingen på heder och samvete. Överförmyndaren kan dock besluta att bara en av ställföreträdarna ska ha uppdraget att förvalta huvudmannens egendom. Ett sådant beslut innebär att det bara är en ställföreträdare som fortsättningsvis lämnar årsräkning och sluträkning. Ställföreträdaren skriver då ensam under handlingarna. (Se 12 kap. 12 § FB.)

1.3. Medel som ställföreträdaren inte förvaltar

1.3.1. Rättens beslut

När rätten beslutar att anordna ett ställföreträdarskap kan rätten samtidigt besluta att en viss del av huvudmannens egendom inte ska ingå i det som ställföreträdaren ska förvalta. Denna egendom faller då utanför redovisningsskyldigheten och ska inte tas med i förteckning, årsräkning och sluträkning. Rätten kan även besluta att enbart en viss utpekad egendom ska omfattas av ställföreträdarens förvaltning, exempelvis ett arv eller en fastighet. (Se 11 kap. 7 § 2 st. FB.)

1.3.2. Förvaltare - egendom som inte ingår i förvaltningen

En förvaltare ska som huvudregel förvalta all egendom som tillhör huvudmannen.

Viss egendom ingår dock inte i förvaltningen. Utanför redovisningsskyldigheten faller därför följande (se 11 kap. 8 § FB):

- Huvudmannens egen lön, om inget annat beslutats av rätten.
- Egendom som huvudmannen fått genom gåva, testamente m.m. med villkor om att egendomen inte ska omfattas av förvaltarens uppdrag. Rätten kan dock besluta att sådan egendom ska ingå i förvaltningen.

1.3.3. Förordnade förmyndare – barnets egen lön m.m.

En förordnad förmyndare förvaltar som huvudregel all egendom som tillhör barnet ifråga. Det finns dock vissa undantag (se 12 kap. 1 § och 9 kap. 3 och 4 §§ FB):

- Egendom som barnet själv råder över, t.ex. egen lön.
- Egendom som barnet fått med villkor att den underårige själv ska få råda över egendomen.

Denna egendom ingår som huvudregel inte i det som förmyndaren ska redovisa i årsräkningen men det kan vara lämpligt att egendomen redovisas i förteckningen.⁴

Om ett barn som fyllt sexton år har tjänat egna pengar, så förfogar barnet själv över dessa pengar och kan själv bestämma hur de ska användas. Förmyndaren kan dock ansöka hos överförmyndaren om samtycke till att dessa pengar istället

⁴ Prop. 1993/94:251 s. 255

ska förvaltas av förmyndaren, om det behövs för barnets uppfostran eller välfärd. Barnet ska då få möjlighet att yttra sig innan beslutet. (Se 9 kap. 3 § 2 st. FB.)

Överförmyndaren kan även fatta ett sådant beslut när det gäller egendom som barnet fått under villkor att den underårige själv ska få råda över egendomen, om barnet fyllt sexton år. Innan barnet fyllt sexton år är det förmyndaren som ensam bestämmer om det finns skäl att ta hand om egendomen. (Se 9 kap. 4 § FB.)

1.3.4. Godmanskap - huvudmannen sköter egendomen själv

Om det visar sig att en god man inte får tillgång till huvudmannens alla tillgångar, t.ex. på grund av att huvudmannen vill sköta ekonomin själv, bör gode mannen ange detta i förteckningen.⁵

I dessa fall bör gode mannen fortsättningsvis i årsräkningen enbart redogöra för det som gode mannen faktiskt har förvaltat. Överförmyndaren kan även besluta att befria gode mannen från redovisningsskyldighet eller besluta att redovisningen ska ges in i förenklad form (se avsnitt 3.4). Överförmyndaren har även möjlighet (enligt 14 kap. 16 § FB) att begära redovisning för den del av huvudmannens ekonomi som huvudmannen sköter själv.⁶

Länsstyrelsens rekommendation

- Om det framkommer att en god man inte får ta hand om en huvudmans ekonomi, bör överförmyndaren se till att gode mannen i en årsräkning på heder och samvete intygar att inga tillgångar förvaltats.
- Överförmyndaren bör i sådana situationer även överväga om gode mannens uppdrag behöver förändras och i så fall ansöka hos tingsrätten om att den del av uppdraget som rör förvalta egendom ska upphöra, jämkas, eller – om huvudmannens ekonomi tar skada – att förvaltarskap ska anordnas i den delen.

⁵ Prop. 1993/94:251 s. 255 f.

⁶ Ibid s. 264

1.3.5. Särskild förvaltning

En ställföreträdare förvaltar inte tillgångar som en huvudman har fått genom gåva eller testamente med villkor att egendomen ska stå under förvaltning av någon annan än huvudmannen själv, så kallad särskild förvaltning. Det innebär att någon annan än ställföreträdaren förvaltar huvudmannens tillgångar. Denna förvaltning står utanför föräldrabalkens kontrollsystem och överförmyndaren har inte tillsyn över den särskilde förvaltarens verksamhet.⁷ (Se 12 kap. 1 och 2 §§ FB.)

Länsstyrelsens rekommendation

- När en överförmyndare noterat att det finns villkor om särskild förvaltning i testamente eller gåvobrev, och konstaterat att särskild förvaltning ska gälla för egendomen, så ska överförmyndaren därefter enbart pröva ställföreträdarens begäran om samtycke till själva överlåtelsehandlingen, exempelvis ett arvskifte. Överförmyndaren bör på lämpligt vis dokumentera sitt ställningstagande avseende särskild förvaltning i akten, t.ex. i en tjänsteanteckning.

1.3.6. Beslut om utökad redovisning

Överförmyndaren har möjlighet att besluta att en förordnad ställföreträdare även ska redogöra för den del av huvudmannens tillgångar och skulder som inte omfattas av ställföreträdarens förvaltning, i den mån de är kända för ställföreträdaren. (Se 14 kap. 16 § FB.)

Avseende en förordnad förmyndare kan ett sådant beslut avse tillgångar som barnet själv får hantera, t.ex. egen lön (se 1.3.3), eller egendom som står under särskild förvaltning (se avsnitt 1.3.5).

Avseende en god man eller förvaltare kan beslutet avse det som inte ingår i förvaltarens förordnandet enligt lag (se avsnitt 1.3.2) eller det som inte ingår i förvaltningen på grund av beslutet från rätten (se avsnitt 1.3.1).⁸

Det krävs speciella skäl för att överförmyndaren ska besluta om utökad redovisning. I första hand bör överförmyndaren inhämta information med stöd av 12 kap. 9 § FB. Kunskap om huvudmannens samlade tillgångar och skulder kan vara av stort värde för att överförmyndaren ska kunna bedöma om ställföreträdarens uppdrag kan behövas jämkas, enligt 11 kap. 23 § FB.⁹

⁷ SOU 1970:67 s. 167 och prop. 1993/94:251 s. 139 f. Läs mer om villkoren för att det ska kunna anses vara särskild förvaltning i Svea hovrätts dom den 15 januari 1990 i mål nr RH 1990:4.

⁸ Prop. 1993/94:251 s. 265

⁹ Ibid.

2. Krav på förordnade ställföreträdares löpande räkenskaper

2.1. Allmänt om löpande räkenskaper

En ställföreträdare är skyldig att löpande dokumentera sin förvaltning av huvudmannens ekonomi. Det är en förutsättning för att ställföreträdaren ska kunna ge in korrekta årsräkningar och sluträkningar till överförmyndaren. Det kan också vara av betydelse för att få fram underlag för en senare granskning av hur ställföreträdaren har skött sin uppgift.¹⁰ (Se 12 kap. 5 § och 16 kap. 3 § FB.)

Att föra löpande räkenskaper anses innebära att ställföreträdaren har en kassabok som visar inkomster och utgifter för varje år. Ställföreträdaren bör även för varje år göra en sammanställning av huvudmannens tillgångar och skulder.¹¹

Ställföreträdarna är skyldiga att ge in det som överförmyndaren begär. Det innebär att de verifikationer och annat underlag som en ställföreträdare har på grund av sitt uppdrag, på begäran ska lämnas till överförmyndaren. (Se 12 kap. 9 § FB och avsnitt 4.3.)

I förarbetena uttalas att det ställs krav på ställföreträdaren att spara verifikat från mer betydande inkomst- och utgiftsposter. Ett sådant uttalande måste emellertid vägas mot omvärldens utveckling och en tendens att ekonomisk brottslighet mot huvudmännen ökar samt att överförmyndaren har rätt att granska ställföreträdarens räkenskaper (t.ex. verifikat). Innebörden av ”betydande inkomst- och utgiftsposter” är inte helt klar och måste också ställas i relation till huvudmannens (ofta låga) inkomst- och förmögenhetsnivå samt att summan av flera mindre belopp kan bli hög.

Tänk på!

- Ställföreträdarna kan behöva spara fler verifikationer än vad som nämns i förarbetena för att kunna visa att medel används på ett korrekt sätt.

¹⁰ Prop. 1993/94: 251 s. 213.

¹¹ Ibid s. 213 f.

2.2. Hantering av verifikat

Det finns ingen uttrycklig bestämmelse om hur verifikat och andra handlingar som ställföreträdare har ska hanteras och var de ska förvaras efter att årsräkning lämnats. De bestämmelser som finns avser en ställföreträdares skyldighet att hålla handlingar tillgängliga t.ex. vid granskning av en ny ställföreträdare.¹² (Se 14 kap. 23 § och 16 kap. 8 § FB.) Av detta följer att det är ställföreträdaren som ska förvara originalverifikat.

Länsstyrelsens rekommendation

- Överförmyndaren bör återsända originalverifikat till ställföreträdaren efter genomförd granskning av förteckning, årsräkning och sluträkning.

¹² NJA II 1924 s. 473.

3. Krav på förordnade ställföreträdares redovisning av sin förvaltning

3.1. Förteckning

En ställföreträdare är skyldig att ge in en förteckning över den egendom som denne förvaltar, senast två månader efter datumet för beslutet om anordnandet av ställföreträdarskapet från rätten. Förteckningen ska lämnas på heder och samvete. (Se 14 kap. 1 § 1 och 3 st. FB och 2 § förmyndarskapsförordningen [1995:379].)

Vad som anses ingå i det som ställföreträdaren förvaltar finns redovisat i avsnitt 1.1.

Innehållskrav förteckning (i den mån de förekommer):

- Tillgångar och dess värde
- Skulder
- Pantbrev i fastighet
- Tomträtt
- Egendom som står under särskild förvaltning
- Bestyrkt kopia av bodelnings- eller skifteshandling, testamente eller gåvobrev
- Kopia av bouppteckning

Tillgångar och skulder ska anges i förteckningen till det värde som de hade det datum som ställföreträdaren blev förordnad, det vill säga datumet för rättens beslut. Aktier och andra värdepapper ska tas upp till marknadsvärdet, per samma datum.

Tänk på!

- När överförmyndaren har beslutat om byte av ställföreträdare ska den nya ställföreträdaren inte ge in en ny förteckning. Det är den före detta ställföreträdarens sluträkning som utgör startpunkten för den nya ställföreträdarens första årsräkning.
- När rätten har beslutat att utse en förordnad förmyndare så ska den personen ge in förteckning i enlighet med 14 kap. 1 § FB. Det gäller även i de fall föräldern lämnat sluträkning. Om det är möjligt ska en ställföreträdare i förteckningen redovisa uppgifter om egendom som står under särskild förvaltning. Egendomen ska dock inte redovisas i årsräkningen eller sluträkningen.

Länsstyrelsens rekommendation

- Lösöre av större värde, t.ex. fordon och konst, bör redovisas i förteckning, årsräkning och sluträkning.

3.2. Årsräkning

En ställföreträdare ska ge in årsräkning till överförmyndaren före den 1 mars varje år. Ställföreträdaren ska då redovisa för den period som denne har förvaltat egendomen. Årsräkningen ska undertecknas på heder och samvete. (Se 14 kap. 15 § FB.)

Vad som ingår i det som ställföreträdaren förvaltar finns redovisat i avsnitt 1.1.

Innehållskrav årsräkning:

- Tillgångar vid början och slutet av redovisningsperioden.
- Skulder vid början och slutet av redovisningsperioden.
- En sammanställning av inkomster under redovisningsperioden.
- En sammanställning av utgifter under redovisningsperioden.
- Hur mycket som använts för den enskildes uppehälle eller nytta i övrigt (se avsnitt 4.6).

3.3. Sluträkning

En ställföreträdare vars uppdrag upphört (se avsnitt 1.2) ska ge in en sluträkning inom en månad efter att uppdraget upphörde. Ställföreträdaren ska då redovisa förvaltningen av egendomen för det senaste året eller från datum för förordnandet fram till dess att uppdraget upphörde. Sluträkningen ska lämnas på heder och samvete. (Se 14 kap. 18 § FB.)

Vad som ingår i det som ställföreträdaren förvaltar finns redovisat i avsnitt 1.1.

Vem som ska lämna sluträkning och när:

- Ställföreträdaren när huvudmannen avlidit och ställföreträdarskapet per automatik har upphört.
- Dödsboet efter en ställföreträdare som har avlidit. (Se mer i avsnitt 7.)
- Förordnad förmyndare när barnet har blivit myndigt och förmyndarskapet per automatik har upphört.

- Ställföreträdaren när rätten har beslutat att ställföreträdarskapet ska upphöra.
- Ställföreträdaren när rätten enligt 14 kap. 23 § FB har beslutat att en eller flera delar av huvudmannens egendom inte längre ska omfattas av ställföreträdarens uppdrag att förvalta egendom.
- Ställföreträdaren när överförmyndaren har beslutat att byta ut ställföreträdaren.

Innehållskravet för sluträkningar är detsamma som för årsräkningar. (Se avsnitt 3.2.)

3.4. Förenklad redovisning

Överförmyndaren kan under vissa omständigheter fatta beslut om en förenklad redovisning. (Se 14 kap. 19 § FB.)

Det är samma överväganden som ska göras här som när överförmyndaren överväger att besluta om befrielse från redovisningsskyldigheten. (Se avsnitt 1.2.2.)

Utöver detta, kan överförmyndaren fatta beslut om förenklad redovisning, oberoende av tillgångarnas omfattning, om tillgångarna på ställföreträdarens uppdrag förvaltas av exempelvis en banks notariatavdelning eller ett annat värdepappersinstitut som omfattas av lagen (1991:981) om värdepappersrörelse. Ställföreträdaren bör då i sin årsräkning eller sluträkning kunna göra en enkel hänvisning till bankens eller motsvarande förvaltares redovisning.¹³

En förenklad redovisning ska lämnas på heder och samvete.

Länsstyrelsens rekommendation

- Ett beslut om förenklad redovisning som gäller tills vidare bör regelbundet omprövas av överförmyndaren.

¹³ Prop. 1993/94:251 s. 267.

4. Krav på överförmyndarens granskning av redovisningen

4.1. Generella krav på granskningen

Överförmyndaren har tillsyn över alla ställföreträdare för huvudmän som är folkbokförda i kommunen. Den redovisning som ställföreträdarna ger in till överförmyndaren är ett av de viktigaste tillsynsverktyg som överförmyndaren har. Lagstiftningen ställer dock inget krav på att överförmyndaren ska granska ställföreträdarens räkenskaper (t.ex. verifikat), men överförmyndaren har rätt att granska dem.

Det är av stor vikt att överförmyndaren noggrant granskar redovisningen och ser till att huvudmannens intressen tillvaratas. Överförmyndaren ska se till att huvudmannens tillgångar i skälig omfattning används för dennes uppehälle, utbildning och nytta i övrigt och därutöver är placerade så att tillräcklig trygghet finns för deras bestånd. (Se 16 kap. 1 och 3 §§ FB.)

Ur JO:s beslut den 8 november 2006 med dnr 3989–2004:

”Vid granskningen skall en bedömning göras av om redovisade poster är rimliga och om upptagna utgifter verkligen avser den enskilde. För att möjliggöra en sådan bedömning måste utredas vad ospecificerade poster innehåller. Redovisade utgifter skall granskas mot de verifikationer som bifogats och mot de eventuella uttagstillstånd som lämnats. Saknas underlag beträffande en post av större omfattning eller som av annan anledning är tveksam, måste övervägas om underlag eller förklaring skall begäras in. Vidare skall överförmyndaren förvissa sig om att de bankmedel som skall vara spärrade också är det.”

Länsstyrelsens rekommendation

- Överförmyndaren bör genomföra granskningen av ställföreträdarnas redovisning på ett systematiskt sätt och ha en utarbetad rutin för granskningen.
- Överförmyndaren bör i rutinen kunna fastställa att samtliga verifikat avseende de utgifter som överstiger en angiven beloppsgräns, generellt eller i förhållande till inkomst- och förmögenhetsnivå, begärs in.
- Överförmyndaren bör i varje enskilt fall överväga att granska verifikat för inkomst- och utgiftsposter samt tillgångar och skulder.
- Överförmyndaren ska begära in de verifikat som behövs för att kunna genomföra granskningen på ett ändamålsenligt sätt. Vid behov kan samtliga verifikat behöva begäras in.
- Överförmyndaren ska bedöma i vilka ärenden och i vilken typ av poster i redovisningen det finns störst risker för allvarliga ekonomiska skador för huvudmannen om ställföreträdarens förvaltning brister. Genom en sådan riskvärdering kan överförmyndaren bedöma behovet av en djupare granskning. Överförmyndaren får på så sätt möjlighet att i ett tidigt skede granska de redovisningar som bedöms ha störst risk och därmed kunna vidta snabba åtgärder om brister upptäcks.
- Några riskfaktorer som överförmyndaren kan beakta är t.ex.:
 - Ställföreträdaren har inte redovisat tidigare.
 - Ställföreträdaren har många uppdrag.
 - Ställföreträdarens tidigare redovisning har varit bristfällig.
 - Ställföreträdaren har redovisat en avvikande utgift, ett större inköp eller att ställföreträdaren har gett kontanter till huvudmannen.

4.2. Kontroll av formell behörighet för myndigheten och granskaren

Innan granskningen av redovisningen påbörjas bör överförmyndaren kontrollera att de är behörig myndighet för det aktuella ärendet. (Se 11 kap. 25 § och 16 kap. 2 § FB.)

Överförmyndaren ska omgående överlämna ärendet till behörig myndighet om huvudmannen är folkbokförd i en annan kommun. (Se 6 § förmynderskapsförordningen.)

Överförmyndaren får delegera uppdraget att besluta om en redovisningshandling ska granskas med eller utan anmärkning till en ledamot, en ersättare eller en tjänsteman på kansliet. (Se 19 kap. 14 § FB.)

Länsstyrelsens rekommendation

- Överförmyndaren bör regelbundet kontrollera huvudmannens folkbokföringsadress för att säkerställa att överförmyndaren är behörig myndighet.
- Det är lämpligt att överförmyndaren informerar ställföreträdaren om skyldigheten lämna uppgift om huvudmannens folkbokföringsadress ändras.

4.3. Överförmyndaren kan begära in information

Överförmyndaren ska granska ställföreträdarens verksamhet med ledning av de förteckningar, årsräkningar, sluträkningar samt andra handlingar och uppgifter angående förvaltningen som har lämnats. Överförmyndaren har rätt att gå igenom de räkenskaper och anteckningar som avses i 12 kap. 5 § FB samt de värdehandlingar som ställföreträdaren förvarar med anledning av sitt uppdrag. (Se 16 kap. 3 § FB.)

Ställföreträdarna är skyldiga att ge in det som överförmyndaren begär. Det innebär att de verifikationer och annat underlag som en ställföreträdare har på grund av sitt uppdrag, på begäran ska lämnas till överförmyndaren. (Se 12 kap. 9 § FB.)

Även banker och andra institutioner är skyldiga att ge överförmyndaren den information som behövs för att granskningen ska kunna genomföras. Det är överförmyndaren som avgör vilka uppgifter som de önskar att banken ska lämna. Banken ska inte göra någon självständig prövning av vilka uppgifter som ska lämnas ut. Uppgiftsskyldigheten omfattar endast överförmyndarens tillsynsverksamhet, vilket innebär att den endast kan åberopas i redan anordnade ställföreträdarskap. Överförmyndaren får alltså inte använda sig av bestämmelsen

för att undersöka om någon är i behov av god man eller förvaltare.¹⁴ (Se 16 kap. 10 a § FB.)

Tänk på!

- Överförmyndaren kan förelägga vid vite att ställföreträdaren ska visa upp dessa handlingar, om innehållet i årsräkningen är bristfälligt. (Se 16 kap. 13 § FB.)

Länsstyrelsens rekommendation

- Överförmyndaren bör i första hand vända sig till ställföreträdaren för att få in de handlingar och andra upplysningar som behövs för att kunna granska redovisningen.
- Om ställföreträdaren inte förmår att göra det som överförmyndaren ber om, kan det finnas skäl att överväga om ställföreträdaren är lämplig för sitt uppdrag.

4.4. Kontroll av redovisningshandlingarnas underskrifter och form

4.4.1. Kontroll av att handlingarna är undertecknade på heder och samvete

I föräldrabalken ställs krav på att årsräkningar, sluträkningar och förteckningar ska avges på heder och samvete. Detta innebär att handlingarna antingen måste undertecknas egenhändigt; i original eller signerad med godkänd e-legitimation, t.ex. mobilt BankID.¹⁵ Felaktiga uppgifter i redovisningen kan medföra straffansvar för osann försäkran enligt 15 kap. 10 § brottsbalken.

Ur JO:s ämbetsberättelse 1998/99 s. 452:

"Kravet på avgivande på heder och samvete är ovillkorligt och årsräkningar, sluträkningar och förteckningar som saknar sådan påskrift får inte godkännas. Utan underskriften är handlingen inte en årsräkning, sluträkning eller förteckning i föräldrabalkens mening. JO anser att det vore lämpligt om straffansvaret enligt 15:10 BrB borde framgå av årsräkningsblanketten."

¹⁴ Prop. 2007/08:150 s. 70 f.

¹⁵ Protokoll från JO:s inspektion med dnr 7221-2016.

4.4.2. Kontroll av att rätt ställföreträdare skrivit under

Den som har uppdraget att förvalta en huvudmans egendom är också den som ska ge in redovisning och skriva under handlingen på heder och samvete. Om en huvudman har flera ställföreträdare förordnade och samtliga har uppdrag att förvalta huvudmannens tillgångar så måste alla ställföreträdare också redovisa förvaltningen. Det sker företrädesvis genom att ställföreträdarna gemensamt ger in redovisning som alla skriver under på heder och samvete.

4.4.3. Kontroll av att årsräkningen är ifylld med beständig skrift

Årsräkningar, sluträkningar och förteckningar måste i sin helhet vara ifyllda med beständig skrift (inte blyerts eller liknande) av ställföreträdaren. Detta är viktigt bland annat för att innehållet och namnteckningen inte ska gå att förvanska.¹⁶

4.5. Kontroll av ställföreträdarens uppgifter

4.5.1. Kontroll av att ställföreträdaren räknat rätt m.m.

En ställföreträdare ska skriva in siffror i redovisningen som stämmer överens med underlaget. I en årsräkning ska de utgifter och inkomster som huvudmannen haft under året stämma med det som fanns kvar på huvudmannens konto i början och slutet av året.

Länsstyrelsens rekommendation

- Överförmyndaren bör kontrollera att ställföreträdaren skrivit rätt siffror utifrån det underlag som lämnats in, och att sammanräkningen av siffrorna stämmer. Om ställföreträdaren skrivit fel siffror kan det tyda på att något är fel i redovisningen i stort.
- Överförmyndaren bör ha som utgångspunkt att en differens kan vara ett tecken på fel i redovisningen i stort och bör därför alltid utreda den. Överförmyndaren får bedöma i varje enskilt fall hur omfattande en sådan utredning ska vara och vilka åtgärder som behöver vidtas.

¹⁶ JO:s beslut med dnr 3244-2002.

4.5.2. Kontroll av om ställföreträdaren redovisat ospecificerade utgifter – klumpsummor

Som huvudregel ska en ställföreträdare uppge samtliga utgifter i sin redovisning. För att överförmyndaren ska kunna bedöma om utgifterna gått till huvudmannens uppehälle eller nytta i övrigt måste det även framgå vad utgifterna har gått till.

Överförmyndaren bör därför inte acceptera att ställföreträdaren i årsräkning och sluträkning redovisar klumpsummor av karaktären bankomatuttag, girobetalningar och liknande. Sådana utgifter bör specificeras direkt i årsräkningen, alternativt i en bilaga.¹⁷

Länsstyrelsens rekommendation

- Överförmyndaren bör informera ställföreträdarna om kravet på specificering innan redovisningen ska lämnas in.
- För att motverka att ställföreträdare redovisar ospecificerade klumpsummor bör det inte finnas förtryckt i årsräkningsblanketten begrepp som t.ex. ”levnadsomkostnader”.
- Om det inte finns plats på blanketten, så bör utgifterna specificeras på en separat handling.

4.5.3. Bilagor till redovisningsblanketten

Om utgifterna i en årsräkning eller sluträkning anges som en klumpsumma med hänvisning till en bilaga där utgifterna sedan specificeras måste bilagan alltid hanteras som en del av årsräkningen eller sluträkningen. Den bör därför fästas på lämpligt vis till handlingen (t.ex. genom häftning) för att den ska omfattas av den underskrift på heder och samvete som ställföreträdaren tecknar på redovisningens framsida.¹⁸

¹⁷ JO:s beslut med dnr 1202-2008

¹⁸ Ibid.

4.6. Kontroll av ställföreträdarens användning och placering av huvudmannens pengar

4.6.1. Kontroll av att konton har överförmyndarspär

Ett uppdrag att förvalta en huvudmans egendom innebär att ställföreträdaren får befogenhet att hantera huvudmannens ekonomi. Det betyder dock inte att denne fritt kan förfoga över huvudmannens samtliga konton i en bank. Utgångspunkten är att alla konton som tillhör huvudmannen är spärrade för ställföreträdaren, så kallad överförmyndarspär. Det innebär att det krävs att överförmyndaren ger sitt samtycke till att ställföreträdaren gör ett uttag. Det är först när ställföreträdaren går till banken och visar upp ett registerutdrag som visar att denne är ställföreträdare för personen ifråga som ett konto kan registreras som omedelbart tillgängligt för ställföreträdaren. På det kontot ska enbart finnas de pengar som ställföreträdaren behöver för att kunna betala löpande räkningar. Övriga tillgångar ska fortsatt vara spärrade för ställföreträdaren.¹⁹ (Se 14 kap. 8 § FB.)

Länsstyrelsens rekommendation

- Vid granskningen av förteckningen bör överförmyndaren kontrollera att det framgår av underlaget från banken att alla konton utom ett har överförmyndarspär. Om detta även ska kontrolleras vid granskningen av varje årsräkning och sluträkning, får bedömas i varje enskilt fall. När nya konton har öppnats bör dock alltid en kontroll göras.
- Vid granskningen av redovisningen bör överförmyndaren kontrollera att det inte är för mycket pengar på det kontot som inte är spärrat. Utgångspunkten är att det ska vara så mycket som behövs för huvudmannens uppehälle (exempelvis för att betala löpande räkningar) och för att vårda egendomen (exempelvis för att kunna betala bankavgifter). Bedömningen av hur mycket detta är bör bedömas i varje enskilt fall, med utgångspunkt i vilken sorts ekonomi huvudmannen har och storleken på de löpande utgifterna.

4.6.2. Kontroll av att huvudmannens pengar gått till dennes uppehälle, utbildning och nytta

Kontroll avseende godmanskap och förvaltarskap

Huvudmannens tillgångar ska i skäligen omfattning användas till dennes uppehälle, utbildning och nytta i övrigt. Med nytta i övrigt avses vård och rekreation m.m. och det kan i många fall vara befogat att använda tillgångarna för att bekosta en

¹⁹ Prop. 1993/94:251 s. 259 f.

bättre bostad eller en annan form av vård. Det kan också ligga i huvudmannens intresse att t.ex. få göra en rekreationsresa.²⁰ (Se 12 kap. 4 § och 16 kap. 1 § FB.)

I första hand ska huvudmannens tillgångar användas till dennes nytta. Om det behövs, finns inga hinder att använda huvudmannens tillgångar utöver det som utgör avkastning av huvudmannens kapital och andra löpande inkomster. Det är först när huvudmannens tillgångar inte behövs för huvudmannens levnadsomkostnader som det blir aktuellt att tillämpa regeln om placering med skälig avkastning.²¹

Det är alltså inte ställföreträdarens uppgift att enbart bevara huvudmannens egendom, särskilt om det främst är till fördel för huvudmannens arvingar. Ställföreträdarens huvudsakliga uppgift är att se till att tillgångarna används till huvudmannens nytta.²²

Länsstyrelsens rekommendation

- Överförmyndarens bör i sin slutliga helhetsbedömning av redovisningen, bedöma om ställföreträdaren lever upp till kraven förvaltningen, i enlighet med 12 kap. 4 § och 16 kap. 1 § FB. Det bör således tas med vid bedömningen om redovisningen ska granskas med eller utan anmärkning.
- Överförmyndaren bör se till att ställföreträdaren inte är onödigt sparsam, så länge huvudmannen har tillräckligt med tillgångar till dennes dagliga utgifter.

Kontroll avseende förordnade förmyndare

Barns tillgångar ska användas till dennes uppehälle, utbildning och nytta i övrigt. Barnets ålder, föräldrarnas villkor och andra individuella förhållanden måste beaktas vid bedömningen. Det är inte uteslutet att pengar får användas till inköp av något som kommer även familjen i övrigt till godo. Här kan undantagsvis inköp av t.ex. en bil eller ett fritidshus komma i fråga. Men barnets intresse måste vara huvudsaken, övriga familjens nytta får endast vara en bieffekt.²³

Utgångspunkten för överförmyndarens bedömning ska vara att barnets föräldrar/vårdnadshavare är underhållsskyldig gentemot barnet. Att tillgångarna ska användas till barnets uppehälle och nytta innebär därför att en förälder/vårdnadshavare inte fritt kan använda barnets medel för att betala barnets del av

²⁰ Prop. 1993/94:251 s. 212

²¹ Ibid.

²² Prop. 1974:142 s. 132

²³ Prop. 1993/94:251 s. 212 f.

hushållsutgifterna. Det måste alltid stå klart att det är barnets intresse som står i förgrunden.²⁴

4.7. Kontroll av tillgångarnas placering

En ställföreträdare ska i första hand använda huvudmannens tillgångar till dennes uppehälle, utbildning och nytta i övrigt. Det är enbart de tillgångar som inte behövs för de ändamålen som ska placeras tryggt och med skälig avkastning.²⁵

Länsstyrelsens rekommendation

- Överförmyndaren bör vid granskningen av ställföreträdarens förvaltning kontrollera att en huvudmans tillgångar är placerade på ett tryggt vis. Det är dock i huvudsak ställföreträdarens uppgift att bedöma vad som är mest lämpligt.

4.8. Kontroll av att ställföreträdaren inte brutit mot föräldrabalkens regler om samtycke, gåvoförbud m.m.

4.8.1. Kontroll av att det finns samtycke till vissa rättshandlingar

En ställföreträdare får inte utföra vissa rättshandlingar utan att överförmyndaren ger sitt samtycke. Det gäller bl.a.:

- Ta ut pengar från konto med överförmyndarspär. (Se 14 kap. 8 § FB.)
- Godkänna ett arvskifte där huvudmannen har del. (Se 15 kap. 3 § FB.)
- Godkänna ett köpekontrakt avseende köp eller försäljning av fast egendom eller nyttjanderätt till fast egendom (bostadsrätt t.ex.). (Se 14 kap. 11 § FB.)
- Vid placering av tillgångar i viss sorts värdepapper. (Se 14 kap. 5–7 §§ FB.)

²⁴ Hovrätten för Övre Norrlands dom den 11 september 2013 i mål nr 208-13.

²⁵ Prop. 1993/94: 251 s. 212. Se även Hovrätten för Västra Sveriges dom den 6 november 2008 i mål nr 1125-08.

Länsstyrelsens rekommendation

- Överförmyndaren bör kontrollera att fast egendom och nyttjanderätt till fast egendom som tidigare redovisats finns med i varje redovisning, såvida inte försäljning skett.
- Överförmyndaren bör alltid kontrollera om ställföreträdaren redovisat inkomster eller utgifter som tyder på att en rättshandling som kräver överförmyndarens samtycke har vidtagits utan att överförmyndaren har samtyckt.
- Överförmyndaren kan samtycka till en rättshandling i efterhand, om överförmyndaren bedömer att det är lämpligt.
- Överförmyndaren bör även kontrollera att lösöre som t.ex. fordon eller konst, finns redovisat om det finns kännedom om att huvudmannen äger sådan egendom.

4.8.2. Kontroll av gåvoförbudet

Personliga presenter

Som huvudregel är det förbjudet för en ställföreträdare att ge bort en huvudmans egendom. Undantaget är om det rör sig om personliga presenter vars värde inte står i missförhållande till huvudmannens ekonomiska förhållanden. Om en ställföreträdare har gett en otillåten gåva är den inte gällande mot huvudmannen och den bortgivna egendomen kan krävas åter.²⁶ (Se 14 kap. 12 § 1 st. FB.)

Understöd

Ställföreträdaren kan bedöma att det finns anhöriga eller andra närstående till huvudmannen som behöver understöd. Sådant understöd kräver överförmyndarens samtycke och får enbart tas av huvudmannens inkomster. (Se 14 kap. 12 § 2 st. FB.)

Innan överförmyndaren samtycker till att understöd ges måste den först säkerställa att huvudmannens egna behov är tillgodosedda. Understöd ska som huvudregel ske genom regelbundna utbetalningar till angivna personer. Överförmyndaren bör se till att samtycket återkallas om huvudmannens förhållanden ändras. Om understöd betalats ut utan överförmyndarens samtycke, får pengarna krävas åter.²⁷

²⁶ NJA II 1924 s. 434 och Walin, Vängby, Singer, Jänterä-Jareborg Föräldrabalken (1 jan. 2018, Zeteo), kommentaren till 13 kap. 12 § FB.

²⁷ Ibid.

Underhållsskyldighet och gåva

En gåva är en rättshandling som innebär att någon frivilligt ger egendom till någon annan utan att någon motprestation krävs. Underhållsskyldighet enligt lag är en rättslig förpliktelse som inte är frivillig och som därmed faller utanför gåvoförbudet. Exempelvis kan en huvudman som har omyndiga barn och som bor tillsammans med huvudmannen vara skyldig att bidra till barnets uppehälle (enligt 7 kap. 1 § FB) och en huvudman som är gift och bor tillsammans med maken eller maken kan likaså vara skyldig att bidra till hushållet (enligt 6 kap. 1 § äktenskapsbalken). Sådana utbetalningar är således inte gåvor.

Länsstyrelsens rekommendation

- Överförmyndaren bör alltid kontrollera att inga otillåtna gåvor skett under redovisningsperioden.
- Överförmyndaren bör vara mycket restriktiv vid bedömningen av om en gåva ska accepteras.
- Om en gåva ändå ska accepteras som en personlig present måste överförmyndaren i första hand kontrollera att huvudmannens ekonomi klarar det. Om en huvudman tidigare t.ex. har gett presenter till barn eller barnbarn varje år, så kan det även fortsättningsvis vara lämpligt att låta detta fortgå, om det är möjligt utifrån huvudmannens nuvarande ekonomiska situation.

4.8.3. Kontroll av sammanblandning av medel och skuldsättning

En ställföreträdare ska se till att huvudmannens egendom inte sammanblandas med sin egendom. Det innebär t.ex. att alla bankkonton ska vara i huvudmannens namn och att räkningar ska betalas från dessa konton. (Se 12 kap. 6 § FB.)

En ställföreträdare bör inte heller betala räkningar med sina egna pengar och sedan ta ut pengar från huvudmannens konto och sätta in på sitt eget konto eftersom det kan innebära en otillåten skuldsättning av huvudmannen.²⁸ (Se 14 kap. 13 § FB.)

Länsstyrelsens rekommendation

- Överförmyndaren bör inte acceptera att en ställföreträdare gör egna utlägg för huvudmannens räkning.

²⁸ NJA II 1924 s. 405.

4.9. Arbetsgivaravgift (när huvudmannen betalar arvodet)

Om överförmyndaren har beslutat att huvudmannen är den som ska betala ställföreträdarens arvode så ska ställföreträdaren redovisa uttaget i årsräkningen. Ställföreträdaren ska också redovisa att arbetsgivaravgift har betalats in för huvudmannens räkning.

Citat från [Skatteverkets webbplats](#):

”När du har ett uppdrag som god man, förordnad förmyndare eller förvaltare, är huvudregeln att huvudmannen (den du är ställföreträdare för) ska betala arvodet. Det innebär att det är huvudmannen som skatterättsligt är din arbetsgivare. Om huvudmannen betalar ut arvodet ska du redovisa och betala arbetsgivaravgifter för huvudmannens räkning på den ersättning som huvudmannen betalar ut till dig. Detsamma gäller ersättning som huvudmannen eventuellt betalar ut till andra.”

4.10. Överförmyndarens rättelse av siffror m.m.

En ställföreträdare skriver under på heder och samvete att dennes redovisning är korrekt. Kravet på underskrift är kopplat till ställföreträdarens straff- och skadeståndsansvar och det är därför viktigt att det står klart vad ställföreträdaren har redovisat. Det måste också vara tydligt vad överförmyndaren har ändrat och att ändringarna inte är för omfattande.²⁹

Länsstyrelsens rekommendation

- Överförmyndaren bör vid granskningen inte göra alltför omfattande korrigeringar av redovisningen då det är ställföreträdaren som har upprättat den på heder och samvete.
- Vid brister bör överförmyndaren i första hand begära in korrigeringar från ställföreträdaren. Om redovisningen efter komplettering ändå brister bör överförmyndaren överväga att granska den med anmärkning. Om en ställföreträdare inte klarar av att upprätta årsräkningen kan det finnas anledning för överförmyndaren att överväga andra åtgärder, t.ex. pröva frågan om personen är lämplig att inneha uppdraget.
- Om överförmyndaren gör korrigeringar i redovisningen bör det framgå tydligt av noteringen vad det är överförmyndaren har ändrat.

4.11. Anteckning om resultatet av granskning på handlingen

Överförmyndaren ska anteckna resultatet av sin granskning på redovisningshandlingens. Av anteckningen ska det framgå om den föranlett någon anmärkning.³⁰ Det ska även framgå vem som fattat beslutet och när granskningen ägt rum. (Se 16 kap. 4 och 13 §§ FB.)

²⁹ Ur JO:s beslut med dnr 5955–2009 ”Rättelser av förteckningar och årsräkningar görs i sådan utsträckning att det kan vara svårt att se vilken som är överförmyndarens respektive ställföreträdarens uppfattning. Detta kan medföra att det inte alltid står helt klart vilket belopp ställföreträdaren tar ansvar för. Även om det av handlingarna framgår att ett visst belopp ska föras in i årsräkningen måste överförmyndaren se till att ställföreträdarens underskrift omfattar ”rätt” belopp. Om för stora ändringar görs utan medverkan av ställföreträdaren är det risk att straff- och skadeståndsansvaret urholkas. Det är i dessa fall bättre att ställföreträdaren ombeds att ge in en skriftlig komplettering.”

³⁰ Prop. 1993/94:251 s. 281.

Om överförmyndaren finner anledning att rikta anmärkning mot förvaltningen ska ställföreträdaren ges tillfälle att yttra sig. En anteckning om anmärkningen ska göras på den granskade handlingen. Överförmyndaren ska även genast pröva om beslut enligt någon bestämmelse i 14 kap. behöver meddelas eller om ställföreträdaren bör entledigas eller någon annan åtgärd vidtas. (Se 16 kap. 5 § FB.)

Länsstyrelsens rekommendation

- Av anteckningen på redovisningshandlingarna bör det framgå om redovisningen är granskad med anmärkning eller om den är granskad utan anmärkning.

4.12. Handläggningstid för granskning

Överförmyndaren ska se till att granskningen av redovisningshandlingarna sker så snabbt och enkelt som möjligt utan att rättssäkerheten eftersätts (se 9 § förvaltningslagen [2017:900]). En snabb handläggning hos överförmyndaren är av rättssäkerhetsskäl viktig för huvudmannen som annars kan riskera att dennes personliga eller ekonomiska förhållanden försämrats.

Handläggningstiden för granskningen bör inte överstiga sju månader.³¹

Tänk på!

- Om överförmyndarens beslut om arvode till ställföreträdaren inte fattas inom sex månader kan det omfattas av 11 och 12 §§ förvaltningslagen.

³¹ JO:s beslut med dnr 5172–2008

4.13. Överlämning av redovisningshandlingar

När överförmyndaren har granskat en sluträkning ska samtliga förteckningar, årsräkningar eller handlingar enligt 15 kap. 3 och 8 §§ som förvaras hos överförmyndaren lämnas över till behörig mottagare (en ny ställföreträdare, huvudmannen eller dödsboet), oavsett antal och ålder.³² (Se 16 kap. 8 § FB.)

Överlämningen ska dokumenteras i akten, för att det ska vara möjligt att avgöra hur länge som en eventuell talan om ersättning för skada får väckas. En sådan talan får väckas inom tre år från det att handlingarna har lämnats. (Se 12 kap. 15 § FB.)

Länsstyrelsens rekommendation

- Överförmyndaren bör på lämpligt vis dokumentera i akten att ställföreträdaren eller annan behörig mottagare tagit emot redovisningshandlingarna. Det bör även framgå när mottagandet skedde.

³² NJA II 1924, s. 468.

5. Övriga gode mäns redovisningsskyldighet

5.1. God man för ensamkommande barn

5.1.1. Samma regler gäller som för andra förordnade ställföreträdare

En god man som är förordnad för ett ensamkommande barn omfattas av samma bestämmelser vad gäller redovisning som gode män som förordnas enligt 11 kap. 4 § FB. Därför gäller samma regler för redovisningsskyldighet och granskning som redovisas i avsnitt 1–4. (Se 12 § lag (2005:429) om god man för ensamkommande barn.)

5.1.2. Behörig överförmyndare

Angående vilken överförmyndare som är behörig myndighet avseende godmanskap för ensamkommande barn gäller samma regler som för övriga förordnade ställföreträdare, enligt 11 kap. 25 § FB. Omständigheterna i dessa ärenden kan dock skilja sig en del från vuxna personer med uppehållstillstånd i Sverige, då barnet i dessa fall normalt sett inte är folkbokfört i Sverige.

Om både folkbokförings- och vistelseorten är okänd så är det Stockholms överförmyndarnämnd som är behörig myndighet. Det blir t.ex. aktuellt för ensamkommande barn som har avvikit från sin vistelseort och det inte finns information om var barnet befinner sig.

Överförmyndaren ska omgående överlämna ärendet till behörig myndighet om barnet är folkbokfört i en annan kommun. (Se 6 § förmynderskapsförordningen.)

Länsstyrelsens rekommendation

- Överförmyndaren bör regelbundet kontrollera barnets folkbokförings- eller vistelseort för att säkerställa att den är behörig myndighet. Det är lämpligt att överförmyndaren informerar ställföreträdaren om deras skyldighet att lämna uppgift om barnets folkbokföringsadress eller vistelseort ändras.
- Om barnet är folkbokfört eller vistas i en annan kommun ska ärendet omgående överlämnas till behörig myndighet.

5.1.3. Befrielse från redovisning

Angående befrielse från redovisningsskyldighet gäller samma regler som för andra förordnade ställföreträdare. (Se mer i avsnitt 1.2.2.)

Tänk på!

- Det är inte möjligt att besluta om befrielse från att ge in förteckning.
- Ett beslut om befrielse från redovisningsskyldighet avseende en viss god man kräver att överförmyndaren, vid byte av god man, fattar ett nytt beslut om befrielse avseende den nya gode mannen.

5.2. God man enligt 11 kap. 1 § FB

5.2.1. Redovisningsskyldighet

En god man enligt 11 kap. 1 § FB kan utses när en förmyndare på grund av faktiska förhållanden som sjukdom, utlandsresa eller liknande hinder inte kan utöva förmynderskapet. Det kan även röra sig om ett rättsligt hinder som att föräldern blivit tills vidare skild från utövningen av sin befattning tills dess slutligt beslut meddelas. En annan förutsättning för godmanskapet är att det kommer uppstå behov av en åtgärd som ankommer på förmyndaren samt att hindret inte kan antas bli så långvarigt att en ny förmyndare bör utses.³³ (Se 11 kap. 1 § FB.)

Den gode mannen ska som huvudregel ge in en förteckning över barnets tillgångar till överförmyndaren. I förteckningen behöver gode mannen dock endast ta upp barnets lösa egendom, det vill säga eventuell fast egendom behöver inte redovisas. (Se 14 kap. 1 § 2 st. och 18 § 4 st. FB.)

Den gode mannen är inte automatiskt redovisningsskyldig i övrigt när uppdraget börjar, utan gode mannen måste själv avgöra vilka åtgärder som ärendet kräver. Gode mannen är inte skyldig att ta hand om barnets samtliga tillgångar och om uppdraget är kortvarigt och omständigheterna i övrigt är sådana, kan det vara onödigt att gode mannen tar hand om alla tillgångar. Gode mannen ska ta hänsyn till uppdragets tillfälliga, interimistiska, natur och bör inte lägga om förvaltningen av barnets tillgångar, om inte särskilda omständigheter gör att det krävs.³⁴

Tänk på!

- Om barnets förälder avlidit, och det inte finns någon annan vårdnadshavare eller förmyndare, så kan inte en god man utses enligt denna bestämmelse. I sådana fall behövs en ny förmyndare utses.

³³ NJA II 1924 s. 485 f och Walin, Vängby, Singer och Jänterä-Jareborg, Föräldrabalken [1 jan. 2018, Zeteo], kommentaren till 11 kap. 1 § FB.

³⁴ Ibid.

Länsstyrelsens rekommendation

- Överförmyndaren bör informera den gode mannen om vad uppdraget som god man enligt denna bestämmelse innebär och vilka begränsningar som finns.
- Överförmyndaren bör vid granskningen se till att årsräkningar och sluträkning enbart tar upp tillgångar som den gode mannen faktiskt har förvaltat.
- Överförmyndaren bör se till att ett godmanskap av detta slag inte varar längre än nödvändigt, då uppdraget är av interimistisk karaktär.

5.3. God man enligt 11 kap. 2 § FB

5.3.1. Redovisningsskyldighet

En god man som fått i uppdrag att bevaka en huvudmans eller ett barns rätt i en särskild rättshandling (t.ex. i ett dödsbo, vid en fastighetsförsäljning) blir inte redovisningsskyldig som andra förordnade gode män och ska således inte ge in förteckning, årsräkning eller sluträkning. (Se 11 kap. 2 § och 12 kap. 8 § FB.)

Om gode mannens uppdrag är att bevaka en enskilds rätt i ett dödsbo och arvskifte inte kan komma till stånd inom sex månader från det att bouppteckningen upprättades ska denne dock, i enlighet med 15 kap. 3 § FB, ge in redogörelse om skifteshinder. (Se mer i avsnitt 6.2.)

Gode mannen kan även bli skyldig att ge in årsuppgift på grund av ett avtal om sammanlevnad i oskiftat dödsbo. (Se mer i avsnitt 6.3.)

5.4. God man enligt 11 kap. 3 § FB

5.4.1. Redovisningsskyldighet

En god man som fått i uppdrag att bevaka en bortavarande persons, en okänd arvinges eller en framtida arvinges m.fl. rätt i ett dödsbo ska i första hand bevaka personens intresse i dödsboet och vid arvskiftet. (Se 11 kap. 3 § FB.)

Om gode mannen efter arvskiftet ska förvalta tillgångarna som en person tilldelats i ett arvskifte så ska förvaltningen redovisas i en förteckning, årsräkning och sluträkning.

Om dödsboet inte skiftas ska gode mannen var sjätte månad ge in årsuppgift med redogörelse för skifteshinder till överförmyndaren. (Se mer i avsnitt 6.3.)

5.4.2. Behörig överförmyndare

Tillsyn över gode mannen ska utövas av överförmyndaren i den kommun där *den avlidne* hade sitt hemvist. I andra fall, där det inte är tillämbart, utövas tillsynen av överförmyndaren för den kommun där *den gode mannen* är folkbokförd. (Se 16 kap. 2 § st. FB.)

6. Dödsbon

6.1. Ställföreträdarens förvaltning av ett dödsbo

Om en huvudman är delägare i ett dödsbo så är det ställföreträdarens uppgift att företräda huvudmannen i boet. Så länge dödsboet inte är skiftat så är det bestämmelserna i 15 kap. FB som ska tillämpas. I dessa fall är bestämmelserna i 14 kap. FB inte omedelbart tillämpliga på dödsboets tillgångar. (Se 15 kap. 1 § 1 st. FB.)

Om huvudmannen däremot är ensam delägare i dödsboet eller om samtliga delägare har samma ställföreträdare (t.ex. två makar eller omyndiga syskon) och dödsboet förvaltas av ställföreträdaren så gäller istället bestämmelserna i 14 kap. FB. (Se 15 kap. 1 § 3 st. FB.)

Tänk på!

- Om en ställföreträdare skriver under ett arvskifte för sin huvudmans räkning ska överförmyndaren besluta om samtycke till fördelningen.
- Om en ställföreträdare eller dennes make/maka/sambo har del i samma dödsbo som huvudmannen så måste överförmyndaren utse en god man enligt 11 kap. 2 § FB att företräda huvudmannen i dödsboet.

6.2. Redogörelse för skifteshinder

Om ett dödsbo inte har blivit skiftat inom sex månader från det datum som bouppteckningen förrättades och det inte heller finns ett avtal om sammanlevnad i oskiftat dödsbo, ska ställföreträdaren inom denna tid lämna en redogörelse till överförmyndaren om anledningen till att dödsboet inte har skiftats, så kallat skifteshinder. (Se 15 kap. 3 § FB.)

En sådan redogörelse ska därefter lämnas var sjätte månad, till dess att dödsboet har skiftats eller ett avtal om sammanlevnad i oskiftat bo har ingåtts. Överförmyndaren kan dock bestämma att det kan ske i ett annat tidsintervall.

I bestämmelsen ställs inte något krav på att handlingen ska vara lämnad på heder och samvete.

Tänk på!

- Om redogörelse för skifteshinder inte lämnas i tid har överförmyndaren möjlighet att kräva in den genom att förelägga vid vite (se 16 kap. 13 § FB).

6.3. Årsuppgift

Om det finns ett avtal om sammanlevnad i oskiftat dödsbo (vilket kräver överförmyndarens samtycke enligt 15 kap. 7 § FB) ska ställföreträdaren före den 1 mars varje år ge in en årsuppgift till överförmyndaren, om inte överförmyndaren bestämt en ny tid. (Se 15 kap. 8 § FB.)

Årsuppgiften ska bestå av en redogörelse för förvaltningen av boet under föregående år och ska innehålla uppgifter om boets behållna inkomst och dess tillgångar och skulder vid årets slut. I bestämmelsen ställs inte något krav på att ingående tillgångar och skulder redovisas i årsuppgiften.

I bestämmelsen ställs inte något krav på att handlingen ska vara lämnad på heder och samvete.

Tänk på!

- Om årsuppgift inte lämnas i tid har överförmyndaren möjlighet att kräva in den genom att förelägga vid vite (se 16 kap. 13 § FB).

7. Redovisning av företrädare för dödsboet efter en ställföreträdare

Om en ställföreträdare avlidit blir dennes dödsbo skyldig att ge in eventuell kvarvarande årsräkning. De blir även skyldiga att ge in sluträkning inom en månad från datumet då ställföreträdaren avled. (Se 14 kap. 24 § 1 st. FB.)

Det är samma regler som gäller för att lämna årsräkning och sluträkning som för förordnade ställföreträdare. (Se avsnitt 3.2 och 3.3.)

Överförmyndaren kan befria dödsboet från redovisningsskyldighet eller besluta om förenklad redovisning, om det med hänsyn till dödsboets och den enskildes förhållanden, tillgångarnas art eller värde eller omständigheterna i övrigt finns särskilda skäl. (Se 14 kap. 24 § 2 st. FB.)

Tänk på!

- Det är inte möjligt att enligt 16 kap. 13 § FB vitesförelägga dödsboet att ge in redovisningen.

